

Дукатар, географско - туристички приказ

Богановић, Ж.*

Резиме: *Дукатар је насеље спортских риболоваца, са 30 савремено изграђених викендица. Налази се у југоисточној Бачкој, у подножју Тителског брега, на 21. речном километру Тисе. У раду су презентоване веома повољне природно-географске предиспозиције на бази којих је развијен спортски риболов, а услови пружају велике могућности развоју риболовног, купалишно-рекреативног, ловног и наутичког туризма. Загађена тиска вода и неизграђени туристички објекти и пратећи садржаји, дакле проблеми који се могу решити, препрека су реализацији ових могућности. Истакнута је и несигурност стамбених објеката. Известан број их је угрожен могућим одроњавањем леса и високим водостајима Тисе.*

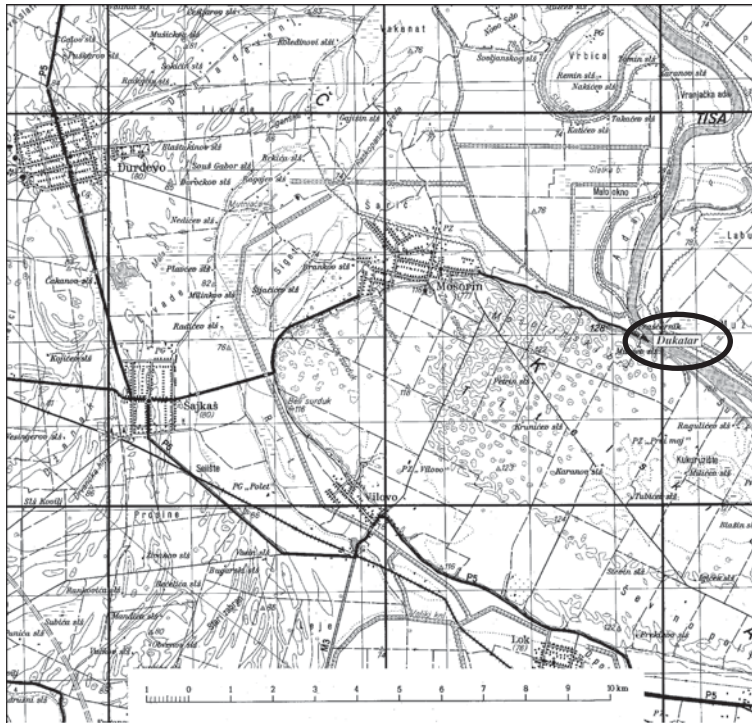
Кључне речи: *Дукатар, Тиса, риболов, туризам*

Положај насеља

Дукатар се налази у југоисточном делу Бачке, на десној обали Тисе. Викенд куће насеља, којих има око 30, изграђене су у подножју Тителског брега, тачно на месту где је први контакт реке са овом лесном заравни. Управо овде, због наилазак на Тителски брег, Тиса скреће из правца јјз у правцу јји, наслањајући се, односно нападајући код Дукатара и низводно о њега источне падине брега, све до Титела, где Тиса напушта Тителског брега да би се убрзо, код Сланкамена улила у Дунав. Лежи на 21. речном километру Тисе. Дукатар је изграђен у атару сеоског насеља Мошорин, који припада општини Тител. Од Мошорина је удаљено 4 км.

До Дукатара се стиже асфалтним локалним путем од Шајкаша преко Мошорина. Шајкаш се налази на 25. километру аутомобилског пута Нови Сад-Тител. Од Титела пут преко Тисе води до Перлеза где се прикључује на пут Зрењанин-Београд. Са аутопута Београд-Нови Сад, да би се дошло до Дукатара користи се петља код Ковиља одакле се преко Будисаве стиже до Шајкаша. Мошорин је од Шајкаша удаљен 8, а Дукатар 12 км.

* Живан Богановић, Природно-математички факултет, Институт за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад

Сл. 1. Ситуациона карта

Хирографски положај Дукатара знатно је повољнији. Истакнимо пре свега да су викенд куће Дукатара од обале Тисе удаљене 10-60 метара, дакле на самој су обали. Од ушћа у Дунав, односно од Сланкамена, који лежи на 1215. речном километру Дунава, насеље је удаљено 21 км. Око 40 километара узводно од Сланкамена је Нови Сад, а 45 км низводно Београд. На средини тока, између Дукатара и ушћа, дакле на 10 р. км Тисе, лежи Тител, код кога је ушће Бегеја. Брана на Тиси, код Бечеја, изграђена је на 64 р. км, док је жабаљско-зрењанински мост на 37. километру Тисе. Непуни километар низводно од моста налази се ушће Јегричке. Зрењанин лежи на 27. р км Бегеја, што значи да је водени пут од Дукатара до Зрењанина дуг 37 км. Непосредно поред десне обале Бегеја код 12 р. км налази се познати туристички пункт, Царска Бара.

Физичко-географске прилике

Геоморфолошке карактеристике околине

За Дукатар су битне две геоморфолошке јединице. То су алувијална раван Тисе и лесна зараван, позната као Тителски брег. Стамбени објекти изграђени су на алувијалној равни, односно на терену 1-2 м вишем од алувијалне равни. Темљи кућа подигнути су на осулинском лесном материјалу створеном обурвавањем вертикалних лесних складава, управо на месту где се алувијална раван, односно мошорински рит губи, обзиром да се река “наслања” директно на Тителски брег. Надморска висина мошоринског рита поред Тисе, најчешће износи 73,6-73,8 м. Исту висину има и уски

простор, између викендица и обале, који представља део овога рита, док су темељи кућа на 75-76 м н.в. Алувијална равна је у односу на високе воде Тисе недовољно висока и представљала је у прошлости пространу мочварну површину којом је Тиса кривудала стварајући бројне меандре, који су природним или вештачким путем пресецани. Таква је, у великој мери засута мртваја, у форланду¹ узводно од Дукатара, између 22. и 24. р. км, као и мртваја Врбица, дуга око 6 км, између 30 и 33. р. км. Да би се рит заштитио од поплава и омогућена обрада земљишта обављени су обимни мелиоративни радови, нарочито у другој половини XVIII и током XIX века. Изграђени су насипи да би се спречило изливање реке, а потом су дуж ритова прокопани канали којима је спуштен ниво сувише плитке издани. Ипак, показало се да су изузетно ниске површине продуктивније ако се на њима изграде језера, односно рибњаци, него у ратарској производњи, нарочито ако постоје повољне могућности водоснабдевања ових језера. Тако су власници већи број парцела које се налазе поред пута између Мошорина и Дукатара, претворили у рибњаци

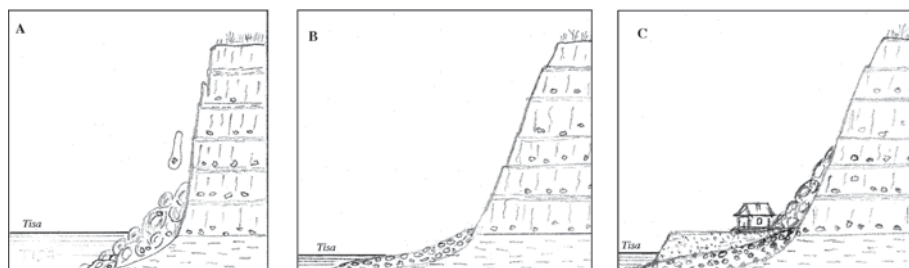
Тителски брег, позната еолско-аккумулятивна творевина, пружа се у облику елипсе у правцу СЗ-ЈИ дужином од 17 км, док му просечна ширина износи око 7 км (Букуров, 1975). Ивице су му врло стрме, понегде чак и вертикалне. Заравњена површина Тителског брега, чије делове на сектору Мошорина називамо Мошорински брег, у залеђу Дукатара има апсолутну висину 123 м, што значи да овде брег у односу на околину има висину 47-49 м.

Лес Тителског брега чини кречна песковита глина жуте боје. Процеђивањем падавина избушена је многобројним вертикалним каналићима обложеним калцијум карбонатом од којег се у дубљим слојевима формирају конкреције познате као лесне луткице, дуге обично 20 до 40 mm. Код Дукатара смо пронашли лесне лутке дуге преко 40 cm и тешке преко 10 kg, па их риболовци често користе за сидрење чамаца.

Вертикални каналићи у лесу условљавају његово вертикално цепање због чега се по његовим ивицама стварају стрме падине. На местима где Тиса подрива, еродира и односи лесни материјал, одрони су веома стрми, чак и вертикални какав је случај управо и на потесу Дукатара. Због ових вертикалних одрона изванредно број викендица Дукатара није сасвим безбедан. На другим местима где је речна вода "нападала" брег током прошлости, нагиби су знатно блажи, што показују косе у околини Мошорина или поред пута Вилово-Тител.

Због наведених одрона настала је код Дукатара и јединствена, шљунковита плажа. Ево како. Тиска вода, за време високих водостаја еродира и односи лес у подножју брега. Због поменутог особине цепања, већи и мањи блокови леса у којима се налазе и лесне луткице, се обурвавају до обале реке (А на сл. 2). Речна вода односи лако растворљиви лес, а теже лесне луткице остају. Тако је низводно од Дукатара настала шљунковита обала, односно плажа дуга око 700 м. У жаргону риболоваца овај потес је познат као "ситни каен" (Б на сл.2). У наредној фази Тиса је изнад шљунка акумулирала флувијалне седименте (Ц на сл. 2). На површини ових седимената, који је за око 1 м издигнут насутим и заравњеним материјалом од обурваног леса, изграђене су викендице.

Најмаркантнији облици рељефа на брегу, тачније на ивицама Тителског брега, су сурдуци. Они представљају долине којима се одвија саобраћај између ниже околине и површине брега. Дуги су 200, 300, па чак и до 1000 м (Велики сурдук-1000 м, Змијин-360 м, Стубарлија- 240 м) . На стрмој источној страни брега, поред Тисе, сурдуци су мањих димензија, 100-200 м, са бочним врло стрмим странама, кањонског изгледа и великим нагибима, тако да су непогодни за било какав саобраћај, сем пешачког. У близини викенд насеља налази се један овакав сурдук, Дукатар, по коме је и насеље добило своје име.

Сл. 2. Генеза шљунковите обале Тисе код Дукатара

Климатске прилике

Од климатских елмената обрадиће се, по подацима најближе метеоролошке станице у Зрењанину, топлотне прилике, ветрови, влажност ваздуха, облачност и падавине јер клима представља скуп временских појава које чине поменути елементи. Истовремено они појединачно као и клима у целини, утичу на живот људи, а тиме и на туристичка кретања.

Температуре. Средње месечне температуре крећу се између 21,7°C у току најтоплијег јула, до најхладнијег јануара са просечном температуром -1,4°C. Средње температуре током појединих година могу бити 2-3 степена ниже или више од просечних. Апсолутно највиша температура имала је вредност 39,9°C, а апсолутни минимум -30,7°C. Летње температуре су знатно стабилније од зимских, а јесен са средњом температуром од 11,9°C, увек је за око један степен топлија од пролећа. Развоју купалишног туризма одговарају високе и стабилне летње температуре (преко 20°C). Сунчање при високим летњим температурама доводи до побољшања општер здравственог стања, али, овде треба бити и опрезан, како неби дошло до сунчанице, топлотног удара и топлотних грчева. Ово се односи и на спортске риболовце који често сатима седе готово непомично на обали или у чамцу. Нарочито негативне последице настају због прекомерног излагања сунцу у условима оштећене озоносфере. Риболов се због високих температура током лета, најчешће обавља у раним јутарњим и у вечерњим часовима. Температуре прелазних годишњих доба најпогодније су за реализовање спортског риболова, као и свих других видова туризма, сем купалишног.

Ветрови. Подручје Дукатара прилично је ветровито, јер се на хиљаду мерења бележи само 81 тишина, што је убедљиво најмањи промил тишина на подручју читаве Војводине (Катић П. и сар. 1979). Најчешће дува ветар из југоисточног правца. То је кошава са просечном честином од 208%. Дува најчешће у јесен и током зиме, али је и у осталим годишњим добима најчешћи ветар. Други по честини јављања, са 140%, је ветар из сасвим супротног правца, дакле северозападни. Трећи по редоследу је јужни, потом западни ветар итд. Најређи су источни и југозападни ветрови.

Брзине ветрова су мале. Оне износе у просеку 2,9 м/с. Највећу просечну брзину има кошава, 4,6 м/с, а њени поједини удари и вишеструко надмаше ову вредност. Врло су непријатни снажни летњи олујни ветрови који дувају обично из западног правца. Срећом веома су ретки. Ветрови из западног квадранта доносе падавине, источни су најчешће суви, северни су изразито хладни, а јужни топли.

Највише проблема доноси кошава, која обично дува 4-5 дана без престанка. Правац тиског тока низводно од Дукатара и брег поред десне обале, омогућавају да се кошава овде развије пуном снагом и да подиже високе таласе. Због меандра код самог викенд насеља таласи испред кућа руше обалу, ометају привез чамаца, присиљавају пецароше

да се премештају у заветринске положаје (обично 2-3 км узводно), а паралишу и многе друге активности. Насупрот овоме, ветрови слабијег интензитета имају позитивне ефекте. Они потстичу дисајне покрете, циркулацију крви и делују на нервни систем. При високим летњим температурама ветар чини боравак пријатнијим. Већина спортских риболоваца сматра да је риболов успешнији при благом поветарцу него при потпуно тихом времену.

Влажност и облачност ваздуха. Од влажности ваздуха зависи кондензација водене паре, стварање магле, облака и свих облика падавина. Влажност ваздуха је у обрнутом односу са температуром, па је током зиме највећа (86%, у децембру 88%), а лети најмања (68%, у августу 66%). У пролеће (72%) је мања него током јесени (76%). Њена просечна годишња вредност износи, као и јесења 76%, а иста је и за Војводину у целини.

Облачност одређује колику ће количину топлотне енергије земљина површина примити од сунца и колику ће количину предати атмосфери. Највећа средња месечна облачност је у децембру 7,0 десетина (неба је покривено облацима), најмања је у августу 3,5 десетина, док средња годишња износи 5,5 десетина.

Падавине. Подручје Дукатара прима просечно 574 mm талога годишње, што је мање од просека за Војводину (611 mm). Највише у просеку прима јуни (76 mm), а најмање октобар (28 mm). У осталим месецима суме су уједначене без већих скокова. У току лета излучи се највише падавина, 31,2%, пролеће и зима примају подједнако 24,6, односно 24,2% од средње годишње суме, док током јесени падне најмање, 20,0%. И поред овакве расподеле лето се сматра сушним због високих температура и великог испаравања, а пролеће највлажнијим јер наслеђује знатну количину влаге из зимског периода, а и температуре су релативно ниске па мала количина талога испари. Зимски се падавине често излучују у облику снега. Просечан број дана са појавом снегом је 26, а он се у просеку задржава 39 дана годишње.

Снажније падавине на подручју Дукатара могу изазвати обурвавање лесних блокова и бујице са брега, нарочито дуж сурдука, остављајући на месту напуштања брега, због наглог смањења пада, нанос од кога се формирају плавине. Сем тога падавине ометају пецање и друге туристичке активности, а дуготрајне изазивају и психичке сметње код лабилних особа. Насупрот томе, киша и снег прочишћавају ваздух па имају изванредан санитарни значај, а лети за време великих врућина доносе освежење што има позитиван утицај.

Хидрографске прилике

Подземне воде. На Тителском брегу, у залеђу Дукатара, воде прве, фреатске издани, налазе се на дубинама од 30 до 40 м, али оне нису од значаја за житеље овог насеља. На нижим површинама, у риту поред брега, фреатске воде леже веома плитко, на дубини мањој од 1,5 м. То је један од основних разлога изградње већег броја рибњака. За потребе водоснабдевања користе се подземне воде са дубина од око 30 м.

Површинске воде. Сем Тисе, најзначајнијег хидрографског објекта, у близини Дукатара налазе се канали, језера и баре (кубици).

Мошорински рит, који се простира са свих страна Мошорина сем јужне, где је брег, испресецан је каналима. Они се уливају у Тису. Због њиховог ниског положаја у односу на високе водостаје Тисе и малих падова, на њиховим ушћима су изграђене црпне станице, које воду из канала пребацују у Тису. Главни канал који од Мошорона поред брега тече према Тиси, снабдева водом и рибњачка језера. Већина вештачких језера, рибњака, налази се у риту између брега, односно пута Мошорин-Дукатар, и

овог канала, а мањи број их је са друге стране канала. У језерима се, као и у каналима, уз помоћ пумпи одржава дириговани режим.

Тиса, дуга 977 км, је највећа притока Дунава. Ширина тока кроз нашу земљу, износи 190-240 м, а просечна дубина при средњем водостају 7-9 м. Регулационим радовима током друге половине XIX века отсечено је 112 меандара и скраћена дужина реке са 1429 на 977 км (у нашој земљи 14 меандара, укупне дужине 76 км), чиме је повећан пад, смањене поплаве и скраћен пловни пут (Букуров Б. 1975). У непосредној близини, око 1 км узводно од Дукатара налазе се отсечени меандар Комољ. Засут је у великој мери пошто је након изградње насипа остао у форланду, па је Тиса при сваком високом водостају у њему таложила своје седименте. Код 30 р. км налази се поменута мртваја Врбица. Након пресецања меандра убрзо је изграђен насип чиме је меандар одвојен од реке. Тиме је флувијална акумулација престала, а меандар претворен у флувијално језеро. Врбица је широка 50 до 80 м, а дубока 1,5 до 3 м. Зарастање корита обавља се једино изумрлом хидрофилном вегетацијом, тако да се обавља веома споро.

Сем ових меандара у ритгу, нарочито у форланду са супротне, банатске стране налази се читав низ бара, које Тиса плави при високим водостајима. Познате су под називом кубици.

Низводно од Дукатара, на удаљености од 2,5 км налази се речно острво дуго око 1,7 км и широко до 150 м. Тиса га при високим водостајима плави. Испред острва, при средње ниском водостају (у Титрлу +190 см) појављује се пешчани језик, спруд дуг, зависно од водостаја, до 100 м и широк до 50 м. Испред спруда је плићак дуг више стотина метара. Нема сумње да је то једна од најлепших плажа на читавој Тиси. Између острва и брега тече рукавац Тисе, тзв. Тисавац, при средњем водостају широк 80 до 130 м, а дубок 3-6 м.

Табела 1. Средњи месечни водостаји (А) и температуре (Б) на Тиси у Тителу за период 1946 - 1970. год.

	Ј	Ф	М	А	М	Ј	Ј	А	С	О	Н	Д	Год
А	224	274	373	434	386	357	320	250	170	119	162	216	274
Б	0,8	2,1	5,5	11,6	17,7	21,3	23,4	23,0	19,1	14,0	8,2	2,9	12,5

Режим Тисе показује високе водостаје у току пролећа са највишим водостајем у априлу, који износи 434 цм (водомер у Тителу). Најнижи водостаји су у јесен са минимумом у октобру, када средњи водостај износи 119 цм. Карактеристично је да водостаји од фебруара до априла брзо расту, баш као што од јула до октобра нагло опадају.

При високим водостајима Тиса тече брзином од око 1 m/s, дакле као Дунав. При ниским водостајима брзина износи 0,2 - 0,5 m/s. Дванаестогодишња осматрања су показала да се тиска вода у два наврата при ниским октобарским водостајима, а при наглom порасту Дунава, кретала инверсно, чак до 50. р. км.

Вода Тисе топлија је од Дунавске. Средња годишња температура износи 12,5°C. Нарочито су уочљиве високе летње температуре, које у току сва три летња месеца премашују минимум од 20°C, при којем почиње купалишна сезона. Током јула и августа температуре готово сваке године премаше 25 подеок, а достигале су и 28°C. Насупрот високим летњим температурама, зими су оне ниже него у Дунаву, па се ледоход јавља сваке године, а и ледостај је веома честа појава.

Средњи месечни протицај Тисе је 995 m³/s. При ниском водостају он износи око 250 m³/s, а при највишем 3700 m³/s.

Тису по загађености воде, као и Дунав, обично сврставамо у III класу. Међутим, због мање количине воде и њене мање брзине, самопречишћавање је знатно слабије, па се у

Тиси понекад догађају и врло велика загађења. Најтежа ситуација, готово драматична догодила се у пролеће 2000. године, када су из румунске притоке Самош у Тису доспеле велике количине цијанида и тешких метала. Затрована вода је вишеструко надмашила законом дозвољене границе, а угинула риба је данима плутала и на сектору Дукатара. Загађења су била толико велика да је пуна четири месеца била забрањена било каква употреба воде и рибе, не само из Тисе него и из Дунава, на подручју читаве наше земље.

Да би се Тиса могла озбиљније презентовати и користити као туристичка вредност, требало би пре свега интензивирати пречишћавање и довести воду у II класу. У садашњим приликама може се развијати и неговати риболовни, излетнички, а нарочито наутички Туризам. Поређењем са Дунавом увиђамо да је Тиса спорија и питомија река од Дунава, да је њена вода за купање погоднија, да је рибом богатија, али треба истаћи да су њене муљевите обале неприступачније од дунавских.

Биогеографске карактеристике

Власници викенд кућа Дукатара не баве се пољопривредном производњом нити су власници пољопривредног земљишта због чега изостаје уобичајени приказ педолошких особености краја. Истакнимо само то да су непосредно поред Тисе присутна алувијално глиновита земљишта, даље у риту алувијална смоница, а на брегу чернозем карбонатни.

Биогеографске прилике значајне су како за житеље Дукатара тако и као основа за шире туристичке активности.

Биљни свет. У околини Дукатара, на ниским плавленим површинама, у форланду са обе стране Тисе, као и на поменутој ади, присутне су шумске заједнице бадемолисне беле врбе са купиним у подлози. На нешто оцедитијим теренема у заједници са белом врбом расте црна топола и јасен, а потом и бела топола са црним глогом. Последњих деценија на овим површинама, као и на речном острву сади се канадска топола. Површине без шуме су под ливадским травама и шикарама, док у барама расту шаш, рогоз, локвањ и сл. На осталим површинама гаје се пољопривредне културе.

Животињски свет. На истраживаном подручју животињски свет је веома богат и разноврстан, а са аспекта ловног туризма врло занимљив и привлачан. Овде живе сисари, гмизавци, водоземци, рибе, инсекти и птице.

Представници сисара су папкари, звери, глодари и бубоједи. Највећи присутни папкар, у шикарама и тршћацима поред Тисе, је дивља свиња. На истим теренима, као и у околним пољима присутна је, у знатно већем броју срна. Међу зверима најзначајнија је лисица. Поред лисице, значајног “санитарца”, често се срећу још твор и ласица, а ређе јазавац и дивља мачка.

Међу глодарима од највећег значаја је дивљи зец, на кога се често обуставља лов, ради повећања популације. На дрвећу живи веверица, а под земљом хрчак, пољска волухарица, слепо куче, а на странама брега је присутна текуница. Ту су још пољски и кућни миш, те сиви и водени пацов. Представници бубоједа су јеж, кртица и водена ровчица.

Као представници гмизаваца и водоземаца овде живе гуштери, те змија водењача, белоушка и степски смук. Ове животиње су корисне јер уништавају кладаре и инсекте. Од репатих водоземаца овде живе даждевњак и мрмољак, а од безрепих, више врста жаба.

Рибе живе у Тиси, језерима, кубацима и у каналима. У Тиси су од квалитетних врста риба овде присутне: сом, смуђ, кечига и шаран, потом штука, манић, толстолобик,

амур, мрена, јаз, деверика и буцов, и најзад бабушка (мелез, караш), бандар, абесинац (мањов, амерички сомић), бодорка, црвенперка, кесега, шљивар, сабљар, греч, штрац и друге. Мртваја, Врбица, највише има беле рибе, мелеза и штуче, док су смуђ и шаран ретки. У рибњачким језерима гаји се рибњачки шаран (шпиглер) и то чешће шаранска млађ, која се испоручује рибњацима широм Војводине. У кубацима после повлачења Тисе заостају све срсте риба из Тисе, сем кечиге. Ипак, највише остане мелеза, штуче, шарана и беле рибе.

Анкетирањем двадесетак професионалних рибара са новосадског подручја Дунава и Тителског сектора Тисе, коме припада и подручје Дукатара, стекао се утисак да је Тиса рибом нешто богатија од Дунава. У њој од племенитих рибљих врста више има кечиге, сома и шарана, а у Дунаву смуђа. Али, укупна количина рибе у обе реке све је мања. Драстична смањења настала су због изградње насипа и смањења повољних мрестилишта, потом због загађености речних вода и најзад због све савршенијих алата којима се риба лови. Истакнимо и то да се после тровања цијанидом количина рибе на нашем сектору драстично смањила. Смуђа и кечиге током 2000. године готово да није ни било. У току 2001. године кечига се у великој мери вратила, полако се повећава и количина смуђа, запажена је велика количина једногодишњег сома, а повећава се и количина остале рибе. Једино је толстолобик са овог дела Тисе током протекле две године просто нестао.

Међу инсектима најбројнији су комарци и муве. Нарочито велике проблеме задају несносни комарци и сигурно су они врло озбиљна сметња боравку људи на овом, као и многим другим локалитетима поред Тисе. Људи који се баве развојем туризма на нашим рекама овом проблему морају поклонити веома озбиљну пажњу.

Најкрупније птице овог подручја су орао репан у орао рибар. Врло су ретки. Могу се уочити један, највише два пара. Кобац и мишар су много чешћи. На пољима највише има, за лов интересантног, фазана. Срећу се још, са ловног аспекта интересантне, јаребица и препелица. Поред воде се у већим јатима могу видети дивље патке, ређе дивље гуске, а појединих година и необично велика јата корморана. Ту су још врана, сврака, врабац, ластавица сеница и друге, а у лесу, на стрмим отсечима, гнезде се пчеларица и брегуница.

Туристички значај природних потенцијала

Природни потенцијали значајни за развој туризма, основни су и објективни фактори који постоје независно од тога дали је туристичка активност развијена или не. Они непосредно одређују туристичке квалитете простора у коме се налазе, степен њихове привлачности за туристе, као и могућност њихове економске валоризације посредством туризма.

Рељеф са специфичним својствима и атрактивношћу Тителског брега, који као усамљено острво доминира у пространој војвођанској равници, са свим карактеристичним микрорељефним облицима карактеристичним за ову стену, пружа могућност развоју екскурзионог и излетничког туризма. Ниска и водоплавна алувијална равна посредством биљног и животињског света дају могућности развоју и других облика туризма. Посебне вредности представљају јединствена шљунковита обала и песковити спруд, уникатни и на ширем простору. Они представљају идеалну основу развоју купалишно-рекреативног туризма.

Клима са присутним температурама, дугим сунчаним периодима и другим, већином повољним климатским факторима, пружа солидне услове за развој купалишног, излетничког риболовног и ловног туризма. Риболову посебно одговарају стабилни

временски периоди без јачих ветрова и падавина током јесени.

Тиса као хидрографски мотив, основа је изградње Дукатара и даје могућност развоја најбитнијих туристичких активности на овом простору. Приступачност обале и атрактивне плаже, повољне температуре и брзине воде, богатство рибом, пловност Тисе и близина Дунава и ушћа Бегеја, дају могућност развоја различитих облика туризма, као што су купалишни, излетнички, риболовни, наутички и други. Риболову импонују и овде присутни меандри Тисе. Поред конкавне обале је обично матица са дубоким коритом и порушеним подводним стаблима где се окупља крупна племенита риба и плићацима са споријим током поред супротне обале. Риболовци за време дувања јачих ветрова (изузетно непожељне појаве за спортски риболов) иза одговарајућих кривина увек могу пронаћи одговарајућа заветринска места.

Неупоредиво мањег значаја, али не и безначајни су и други хидрографски објекти, језера, баре и канали, због богатства рибом, те присутних дивљих патака и гусака, такође пружају добре услове развоју риболовног и ловног туризма.

Биљни и животињски свет, где се углавном мисли на животињски свет, због присуства атрактивне ловне дивљачи, дивљих свиња, срна, зечева, дивљих патака, гусака, фазана и друге дивљачи, дају солидне услове развоју ловног туризма, а због богатства рибом и великог броја рибљих врста, развоју риболовног туризма.

Насеље, стамбени објекти и комунална опремљеност

Изградња стамбених објеката Дукатара датира из 1976. године. Започели су је мештани Мошорина. После изграђених првих неколико кућа градња се прекида. Наставак нове интензивне градње започиње 1900. године. Током наредних 10 година на свим плацевима су изграђени, или се граде куће. Оне су лоциране тик уз брег, у дужини од око 200 м. Насеље почиње од места где се завршава тиски насип, на контакту са Тителским брегом, па низводно до места где је Тиса, ерозијом уништила заравњену површину (алувијалну раван), по мишљењу власника викендица, повољну за стамбену изградњу. Већи део површине на којој су стамбени објекти изграђени припада Водној заједници "Шајкашка", а мањи део је у власништву организације "Србија шуме".

Плацеви су широки 7 м, а дуги око 10 м. Куће су најчешће широке 4-5 м, док им дужина износи 7-8 м. Налазе се у једном реду, сем две које су непосредно поред обале, мало узводније па изгледају као да не припадају овом насељу. Задњим делом викендице су наслоњене на брег или од брега одмакнуте 1-2 м.. Алувијална раван у насељу постепено се сужава. Испред прве викендице широка је око 60 м да би код последње потпуно нестала. Она је нижа од темеља кућа за око 1 м, док су прагови, односно подови просторија већине викендица на надморској висини од 76,40 м. То значи да ће сваки водостај који надмаши ову висину, изазвати у Дукатару поплаве.

Током 15. и 16. априла 2000. године водостај у Тителу (кота "0" водомера -69,70 м), кога се сви сећају, износио је 692 цм. То представља апсолутну висину 76,62 цм, што је око 20 цм изнад нивоа подова. После 1960. године ниво Тисе подигао се изнад 76,40 м, четири пута. Апсолутно највиши водостај забележен 26.VI 1965. године износио је у Тителу 791 цм (77,61 м а.в.), што значи да је био виши од водостаја из 2000. године за 99 цм. Други водостај по висини, године 1970. износио је 757 цм, 1975. год. 732 цм и 1967. год. 675 цм. Ако би се високи водостаји понављали истом честином, поплаве би се догађале у просеку сваких 10 година по једна.

Викендице су грађене од тврдог материјала, од бетона и цигле, тако да високи водостаји објектима не могу нанети веће штете. Већина викендица састоји се од дневног боравка са кухињом и купатилом у приземљу и спаваћим собама у поткровљу. Готово сваки објекат

има мању шупу која служи као остава за риболовни прибор. Куће поседују и по две терасе, већа испред улаза и мања испред соба у поткровљу. У већини случајева су надкривене.

Дукатар је 1991. године добио струју, захваљујући финансијском напору појединаца, да би се доцније сви прикључили на електричну мрежу. Чак постоји и јавна расвета, што овом насељу, када му се ноћу прилази Тисом, даје импресивну слику, због одблеска светиљки у води.

Водоснабдевање власници викендица решавају индивидуално. Преко 20 власника поседује свој, бушени бунар. Вода се хидрофорима црпи са дубине од 27-28 м. Неки од домаћина тврде да су воду носили на анализу и да испуњава критеријуме воде за људску употребу.

Телефонски вод насеље не поседује, али захваљујући савременој мобилној телефонији и добром пријему сигнала, овај проблем је решен. Извесни проблеми са ТВ сликом успешно се решавају постављањем ТВ антене на брегу, што захтева кабел дуг око 50 м. На једну антену је обично прикључено 2-3 ТВ пријемника.

До дукатара се углавном долази приватним аутомобилима. Јавни аутобуски превоз завршава се у Мошорину, 4 километра испред Дукатара. Мањи број поселаца из Титела и других приобалних пунктова, долази у Дукатар и чамцима.

Свакодневним потребштинама викендаши се снабдевају у Мошорину. Појединачно, здружено, или по поручбини неколицине, одлази се у продавнице Мошорина.

Структура власника викендица

Власници викенд кућа Дукатара су мештани околних насеља. Највећи број их је из Новог Сада, потом из Врбаса, Србобрана, Темерина, Руме, Ковиља, Будисаве, Шајкаша, Ђурђева и Мошорина. Свим мушкарцима, ређе и женама, заједничко је да се баве спортским риболовом. То су искључиво средовечни и старији брачни парови. Сви они у Дукатару проводе годишње одморе и викенде у летњој половини године. Током јула и августа готово свакоме код њих долазе гости, рођаци и пријатељи, углавном због пецања, купања, спремања рибљих и других специјалитета, и дружења уопште.

Као што су власници викендица пореклом из различита насеља, исто тако су они различитог етничког састава и различитих занимања. Најбројнији су Срба, а присутни су још Мађари, Црногорци, Русини, Хрвати и Муслимани. Школска спрема и професионална структура изузетно су разноврсне. Власници викендица у највећем броју су занатлије. Има ту месара, лимара, електричара, трговаца, угоститеља, професионалних аласа, али и официра, дипломираних економиста, правника, инжењера, професора итд. Велики је број и пензионера, што потврђује ранију констатацију о старосној структури.

Разноврсна занимања помињу се само у случају потребе решавања одговарајућих проблема. Мимо тога, у Дукатару сви су викендаши ентузијастички, спортски риболовци. Свакоме од њих узрок изградње или куповине викендице у Дукатару је искључиво спортски риболов. Уобичајених окућница са баштама овде нема. Уосталом то ни постојећи мали плацеви не дозвољавају.

Риболов и могућности развоја риболовног туризма

Са становишта коришћења риболовних вода риболов се дели на привредни и спортски. Привредним риболовом се баве професионални аласи. Њих у Дукатару има три. Власнику сектору Тисе II (од Бечеја до ушћа), коме је током последњих година ово

подручје припадало, аласи су плаћали порез у висини од 1000 до 1700 DEM годишње. На основу тога имали су право риболова на одређеном делу Тисе, дугом 2,5 км. У току последње 2001. године сектор око Дукатара (од 20. до 25. р. км.) додељен је спортским риболовцима, уз редовну чланарину од 700 дин., тако да привредни риболов, којим се даље нећемо бавити, овде није дозвољен. Спортски риболовци Дукатара основали су, 2001. године, свој клуб “Дукатар”. У њега је учлањено 40 риболоваца.

Риболовачки локалитети и рибљи фонд. Риболовачки сектор Дукатара, под којим подрзумевамо корито Тисе од око 8 км, по 4 у оба правца, у целини је богат рибом и добар за спортски риболов, но ипак извесних разлика у појединим деловима има. Пођимо зато редом.

Изразити меандри, уско корито и велике дубине на 25. р. км. условили су богатство овог сектора сомом, кечигом и мреном. Уз потопљене ивице зиданог насипа поред бачке обале могу се уловити и крупнији примерци смуђа и шарана.

Сектор 24. р. км привлачнији је поред банатске обале, у жаргону риболоваца познат као “банатски пањеви”. Овде је матица, са великим дубинама и изрушеним, потопљеним стаблима, око којих се риба усек скупља и задржава, близу ове обале. У банатским пањевима обично седе ловци на шарана, шаранције и смуђароши, мада се ту задржава и сва друга риба. Поред супротне плиће обале са песковитим дном, више има мелеза и беле рибе.

На 23. р. км ситуација је идентична, стим што су пањеви поред бачке обале. Већина шаранција из Дукатара управо овде има “своја места”, обележена бовом (пластичном флашом привезаном за неку грану изнад воде или за тег на дну реке). Риболовци на свом месту хране (примамљују) рибу, а пецарошка етика не дозвољава да се пеца на туђем, овако обележеном, месту.

Низводно, на 22. р. км је риболовачки потес “манастир” из протеклих деценија познат као изврсно место за све врсте риба. Данас се овде најчешће лови смуђ и сом, а шаран врло ретко. Између 22. и 21. р. км, матица жестоко “удара” у бачку обалу. Ради заштите од еризиде овде је бачен камен. Камена обалоутврда позната је као потес “камен”. Ту се успешно лови бела риба, али смуђ и сом су такође доста чести.

Непосредно испред викендица р.км 21, па до 19. р. км пружа се потес “ситни камен”, раније поменути шљунковита обала. Дно реке покривено лесним луткицама пружа се од обале према средини Тисе ширином од 40 до 60 м. Завршава се конгломератним плочама на дубини од 8 до 12 м.. Овај терен даје просечне могућности, али повремено, при ниском водостају, могу се уловити веће количине шарана и мелеза. Са супротне стране дно је глиновито, скромне издашности.

“Песак” је потес низводно од ситног камена. На њему се пецароши врло ретко задржавају. Само понеки, из усидреног чамца далеко од обале, у дубљим деловима, тзв. мангурама, проналазе смуђа. Тисавац се сматра средње вредним. У њему се бољи резултати постижу при високим водостајима, нарочито у лову смуђа и ситнијег сома.

Ако се изузму последње две године, након загађања воде цијанидом, Тиса је била богатија рибом од Дунава. Већ током друге године након загађења, рибљи фонд се видно поправља. У оквирима саме Тисе наше подручје богатије је рибом од других. Томе доприносе присутни меандри, смена дубљих и плићих реона, промена брзина воде, састава дна (глина, камен, песак), због ерозије у конкавним обалама меандара, оборених и потопљених стабла и других препрека, а риба се увек сакупља и задржава на местима где се “нешто догађа”, а не где је ток праволинијски, дно и брзина истоветни. Богатству рибом доприноси и близина Дунава због које се на нашем сектору одвијају велике миграције риба из једне реке у другу.

Риболовачка опрема и облици спортског риболова. Власник сваке викендице Дукатара поседује обичан рибарски чамац са ванбродским мотором. Већина

Сл. 3. Риболовац са уловљеним сомом у Тиси, дугим 209 цм и тешким 52 кг

поседује два комплета штапова, лакши за белу рибу и тежи са јаким штаповима и машиницама за дубински лов крупне рибе. Ту је и помоћни прибор: кутија са ситним инвентаром (удице, најлони, олова, варалице, твистери итд.), мередов, чуварка за рибу, специјални држач штапова, кутије за мамке и сл. Известан број риболоваца у чамцу има одговарајућу столицу са сунцобраном, односно кишобраном.

Већина риболоваца Дукатара упражњава дубински риболов. Пеца се најчешће тешким прибором из усидреног чамца, или привезаног за неко дрво или обалу, обично “у пањевима” на дубинама од 6 до 9 м. Овако се лови крупан шаран (преко 2 кг), сом или смуђ. На исти начин, али са лакшим прибором и употребом тзв. хранилица лови се мелез, бела риба и ситнији шаран. Користе се уобичајени мамци: кувани кукуруз и нокле (боили) за шарана, дурбоци, ровци, глисте и рибице (кедери) за сома, кедери и филети (парче рибе) за смуђа и штуку. На хранилице се редовно ставља кувана прекрупа и кукурузни гриз, а на удице поред ње црвићи, црвене глисте, мање нокле, млади кукуруз и стиропор.

Пре тровања цијанидом уобичајено је било да сваки пецарош у току дана улови 2-3, па и више примерака крупне рибе. После тровања улов крупне племените рибе смањен је за 50-60%.

Ретко се овде блинкерише уз употребу варалица и твистера за лов буцова, смуђа, штукe или сома. Између 1970. и 1990. године популаран је био лов сома на бућку. У повољним приликама могло се уловити у току дана 10-15 приметака, обично тешких 2-5 кг, мада су уловљени и примерци од 20, па чак и до 60 кг. Сада су бућкарши веома ретки, али се нагло повећава број риболоваца на ситну белу рибу, са једним

такмичарским штапом, у жаргону званих “Канџијаши”. Они пецају са обале, на “камену”. То су риболовци који, уз употребу шатора, обично викендом долазе на 2-3 дана, из Београда, Јагодине, Ниша и других насеља. У шпицу сезоне буде их 20-30. Уз обилно мамчење сваки често улови по 10 и више килограда беле рибе у току дана.

Риболов се, поред Тисе, одвија у каналима, језерима и кубицима. То се по правилу ретко догађа, сем изузетно током јесени ако се у неком кубику појави већа количина штуке.

Могућност развоја риболовног туризма. Приказани природни услови на сектору Дукатара, међу којима се подразумева пре свега рибљи фонд, потом приступачност обали, хидролошки и климатски услови, веома су повољни за развој риболовног туризма. Међутим, да би он и заживео, потребно је створити још неке предуслове, као што је изградња дома спортских риболоваца, изградња бунгалова за смештај риболоваца, (“Канџијаши” већ дужи низ година траже смештај у викендицама), изградња одговарајућег ресторана или активирање неке од викендица обзиром да таквих објеката има, изградња марине, уништавање комараца, организовање такмичења у спортском риболову, спремању рибљих специјалитета и сл. Да би све ово заживело неопходна је помоћ и шире друштвене заједнице.

Могућности развоја купалишно-рекреативног туризма

Купалишно-рекреативни туризам, један од основних видова рекреативног туризма неопходан је савременом човеку због брзог темпа живота, нервне напетости, градске буке, аерозагађености итд. Купање са сунчањем делује стимулативно на поједине функције организма, а пливање делује и терапеутски.

Купање је сезонска активност заснована, поред воде, на климатским и геоморфолошким приликама, под чиме се пре свега подразумева температура воде и ваздуха, као и квалитет воде у ширем смислу, а потом приступачност обале, односно квалитет плаже.

Током три летња месеца, јуна, јула и августа, просечна температура тиске воде повољна је за купање, а то значи да је виша од 20°C. У јулу и августу чак је виша од 23°C. Од половине насеља, па низводно у дужини од око 400 м пружа се поменута шљунковита плажа, широка при средње- ниском и ниском водостају 10 до 15 м, која може да прими и преко 1000 посетилаца. Обала и обалски плићак имају постепени нагиб, тако да се може газити по шљунку због кога се вода не мути, десетак метара. Травнати приобални терен ширине 20 до 60 м, испред викендица, односно између викендица и обале, идеалан је простор за сунчање, као и за исвесне спортске активности.

Друга исто тако врло квалитетна, али песковита плажа налази се испред острва, око 2,5 км низводно од Дукатара. На њој се, углавном данима викенда, сакупља по неколико десетина посетилаца. Посета би сигурно била већа када би се чамцима обављао организовани превоз посетилаца.

Обзиром да су купалишно-рекреативна кретања краткотрајна, обично полудневна, после радног времена, викендом и празником, карактеришу се и малим радијусом кретања. За сада, поред мештана Дукатара и њихових гостију, овде на купање долазе становници Мошорина и мањи број из Шајкаша. Да би поменута купалишта постала емитивна за шира подручја требало би на њима изградити одговарајуће санитарне чворове, организовати сезонске ресторатерске услуге, службу за спашавање, покретну амбуланту и сл.

Могућности развоја ловног туризма

Ловни терени на туристичком тржишту вреднују се на основу богатства дивљачи и смештајно-угоститељских капацитета.

Приобална шумска станишта, са присутним барама, ливадама, шикарама, као и пољима под ратарским културама око њих, пружају веома добре животне услове за ловну дивљач. Приобале Тисе, готово на читавом сектору Дукатара има овакве особине. Због њих је на овим теренима присутна врло атрактивна дивљач, дивља свиња и срна, потом дивље патке и гуске, а на пољима дивљи зец, срна, фазан, јаребица и препелица. Околина Дукатара, као и цео атар Мошорина припада ловачком друштву из Мошорина којим газдује општински ловачки савез Титела. Током седамдесетих и осамдесетих година XIX века, захваљујући поменути, као и другим локалитетима у општини Тител, ловни туризам се почео снажно развијати у организацији “Ловотурса” из Новог Сада. Нарочито су радо виђени ловци из Италије. За очекивати је да се овај вид туризма ускоро поново активира, јер су економски ефекти остварени одстрелом дивљачи и услугама велики, тако да овај вид туризма представља значајан извор прихода.

Евентуално изграђени бунгалови и ресторан на подручју Дукатара изузетно би допринели развоју овог вида туризма. Тренутно се најближи одговарајући смештајни капацитети налазе у Новом Саду и Зрењанину.

Наутички и други облици туризма. Обзиром на пловност Тисе и Дунава, на близину, Дунава и Бегеја, на удаљеност Титела и Бечеја, Сремских Карловаца, Новог Сада и Београда, Царске баре и Зрењанина, сигурно је да постоје услови за развој наутичког туризма, под условом да се на Дукатару изгради поменута инфраструктура. Под истим условима могао би се развити и манифестациони туризам, (такмичења у спортовима на води, пецању, кулинарству, песми, поизији и сл.), излетнички и екскурзиони туризам.

Закључак

Дукатар представља викенд насеље југоисточне Бачке, на 21. речном километру Тисе, у атару села Мошорин. За локацију су од примарног значаја повољне природно-географске предиспозиције. Насеље, старо око 25 година, са 30 викендица, изграђено је у подножју Тителског брега на веома приступачном прилазу реци.

Особености речног тока на потесу Дукатара, са присутним меандрима, са сменом дубљих и плићих места, глиновитог, шљунковитог и песковитог дна, сменом брзих и успорених делова тока, повољним температурама воде, као и близином Дунава и Бегеја, основни су разлог богатства овог сектора, рибљом популацијом, што пружа изврсне услове развоју риболовног туризма.

Изузетна шљунковита обала и пешчани спруд у близини, пружају повољне услове за развој купалишно-рекреативног туризма, а ритови са мочварним шикарама и оближњим плодним пољима, са присутном атрактивном ловном дивљачу, дају велике могућности развоју ловног туризма. Тиса са Дунавом и Бегејом у близини, даје шансу и развоју наутичког туризма. Међутим, да би се туризам активирао, присутни врло атрактивни природно-географски мотиви нису довољни. Неопходна је интервенција шире друштвене заједнице, изградња смештајних објеката, ресторана, игралишта, моких шворова, марине и других пратећих објеката.

Поменуте природне потенцијале за сада користе власници викендица у Дукатару. Они су пореклом из 10 насеља јужне и централне Бачке и средишњег Срема. Сви су они спортски риболовци.

Савремени стамбени објекти, са просторијама у приземљу и поткровљу, изграђени од тврдог материјала, са струјом и водом, нису сви и потпуно безбедни. Угрожени су стрмим лесним отсечина у непосредном залеђу, јер лес у себи поседује вертикалне каналиће дуж којих се цепа и повремено обурвава.

Довођењем у везу апсолутну висину насеља и водостаје Тисе у протеклих 40 година, сазнало се да би стамбени објекти делимично били плављени у просеку сваке десете године. Највиши водостај Тисе забележен у Тителу 1965. године био би виши од подова доцније изграђених викендица, за 100 до 120 цм.

Развој туризма и смисао боравка викендаша Дукатара на Тиси, нарушен је честим анормним загађењима тиске воде, нарочито током последњих неколико година. Али, јединственом акцијом еколога потиских земаља и развојем савремених технологија пречишћавања, реално је очекивати да ће у блиској будућности Тисом тећи вода II класе, без повремених јачих загађења.

Напомене

¹ Небрањени део алувијалне равни између реке и насипа

Литература:

1. Букуров Б. (1975): Физичко-географски проблеми Бачке. Посебна издања САНУ. Књ. CDLXXXI. Одељење Природно-математичких наука. Књ. 43, Београд
2. Букуров Б. (1986): Географска монографија општине Тител. Војвођанска академија наука и уметности. Одељење друштвених наука и уметности, Нови Сад
3. Катић П. и сар. (1979): Клима САП Војводине. Пољопривредни факултет у Новом Саду. ООУР Институт за ратарство и повртарство, Нови Сад